

Dobozi Eszter

„itt a legjobb”

Pintér Lajos Ezüst című kötetéről

Pintér Lajos 2007 végén Kecskeméten megjelent kötete, az *Ezüst* a hiány költészetének foglalatja. A dekoratív mélybordó (vagy borszínű?) borítóra ezüsttel nyomott szó, az „ezüst” ily módon kétszeresen is felidézi a benne rejlő jelképiséget. A kötetével azonos című vers a nemesfém értékvoltára utal, s arra is, hogy a belőle készült pénz mindig éppen ott hiányzik, ahol a létfeltételül szolgáló termék, a kenyér megszerzésére kellene; s nem többre. A költemény ugyanitt melleleg a szó mitológiai jelentését is előhívja: a *nap aranyát* ellenpontozva/kiegészítve a *hold ezüstjét* szóratja a versbéli kisgyerek tenyerébe a varázsigék hangján. Rámutatva a költészet valamikori szerepére, a szavakkal teremtett művészet mágikus erejére, s egyszersmind jelezve azt is, hogy a mi világunkban a vers már rég nem varázs, csupán e jellegnek hiányát képes felmutatni. Ha azonban a kötet darabjaiban oly sűrűn elénk rajzolódó nagy költőelődök, szellemóriások és kortárs alkotók névsora felől közelítünk a könyv címéhez, megkerülhetetlen annak felismerése, hogy az aranykorokat követő *ezüstkorok* épp azért ezüstkorok, mert hiányzik belőlük, ami aranynyá váltja a megelőző időket. Mindenekelőtt a szellemi nagyságok termékenyítő közelsége. A nagy művészi-írói-gondolkodói teljesítmények már csak múlt időben említettnek a könyv lapjain. S ugyanígy a jelentős kismestereké. De szerzőnkkal egykorúak is sokan csupán emlékként vannak ott Pintér költészetében és az olvasói gondolkodásban. A magyar szellemi élet nagy veszteségeit számlálja elő az *Égi vendégek* és a *Medalion* című ciklus, de a *Tengerlátó* jó néhány darabja is. Ezek a versek újramondatják velünk, olvasókkal is, hogy mekkora hiányt okoz *Illyés Gyula*, *Tóth Menyhért*, *Bibó István*, *Bálint Sándor*, *Fodor András*, *Czine Mihály* és mások elhunytja. A legfrissebb fájdalmak közül pedig szól vers például *Nagy Gáspár eltávozásáról is*. A *Sütő* *Andrással* váltott sorok is (Pintér Lajos versére Sütő még életében szép levélben válaszolt, amelyet szintén közöl a költő) már a léten túli világok s az itteniek közötti kapocs hitében kelnek életre.

Költőnk korábbi műveiben is gyakran merült föl a mesterek elmúlt világa idillikus színben, a diákkor sokat ígérő várakozásának emlékével. Sűrűn volt a Pintér Lajos-i líra az *Ezüstöt* megelőzően is emlékezően nosztalgikus, nosztalgikusan elégikus. Az *Ezüst*-ben azonban az emlékezés olykor a megidézetthez kapcsolódó adomák prózaversszerű feldolgozásában valósul meg, így az elégikus hangot a korai versekből ismerős derű hatja át ismét. Ilyen a *Versmeccs 1. félidő* című része, mely *Kormos István*, valamint a *2. félidő* című szakasza, mely *Simonyi Imre* emlékének adózik.

Korunk nagyságokat, múltbéli, közelmúltbéli példákat felejtető, felemás, pontosabban féloldalas szellemi életének kontextusában – arra kell gondolnunk – több ez, mint a költőnek magavizsgálása barátságok és nagy találkozások újraélése által, hiszen gesztusértéke van olyan nevek fölvonultatásának, mint a szerző által talán legtöbbször emlegetett *Kormos Istváné*, vagy például *Sinkáé*, *Bibóé*, *Áprily Lajosé*, *Illyés Gyuláé*, *Kálnokyé*, *Nagy Lászlóé*, *Simonyié*, *Baka Istváné*, *Pinczési Judité*... (*Expressz falevél, Atlantisz, Tengerlátó, A centenáriumi évre*). Talán nem túlzás: az írástudó lehetséges cselekvése ez a romlással, a ránk szakadó valóságos rombolással, a szellemi értékek tékozlásával szemben. Kötődések, példák vállalása a trendinek kikiáltott jelenségek ellenében. Kísérlet a kánonok és a kánonokból kiszorítósdit játszókat hatástalanítására. Olyan minőségek hiányának a kimondása *Pintér Lajos Ezüstje*, mint amelyet a fent említettek képviseltek:

„Ki mond zsoltárt most – kérdezem halkán,
 ki énekel most szegény hazánkról?”
 (Egy boldog nap szomorú leírása)

Vállalt költőelődök és sorsközösségben élő kortársak megidézésére nem csupán az emlékezés és búcsúvétel variációinak direkt módján találunk eseteket szerzőnknél. A nagy példaképektől vett vendégszövegek gyakran válnak a *Pintér Lajos*-vers építőköveivé. Máskor az allúziós technika teremt termékeny összefüggést a felidézett mű és költőnk írásai között. Az intertextualitásnak nevezett esztétikai jelenség révén az ő költészetében valóságos hálózata épül ki azoknak az utalásoknak, amelyek által egyazon rendszerbe foglaltatnak olyan alkotók, mint *Stephen Hawking*, *Az univerzum dióhéjban* című könyv szerzője, *Weöres Sándor* (miközben észrevétlen átalakul *A hallgatás tornya* Pintérnél a *hatalom tornyává*), *Kassák Lajos* (ahogyan eljátszik közismert nagy verse címével: „*A madár meghal. / A lovak kirepülnek*”, *medalion*), *Mikszáth Kálmán* (a *pénzügyminiszter reggelije*), *Radnóti Miklós* („*nem párizsban / [sic!] történt / ahol itt-ott / lejt a járda*”), *Sára Sándor* és *Nagy László* („*Mikor temettünk, hó hullt, / szívünkre hószakadás*” – 75 szál élő virág), *Dante* („*Ki itt belépsz, lábujjhegyen járj*” – *Édenkert*), *Szilágyi Domokos* („*Szeretnék élni 2000-ig*”), *József Attila*, *Márai Sándor* és *Petőfi Sándor* („*a remény, hogy magyarul motyogják fölöttünk / fiúk és lányok, fiaink, unokáink, magyarul / motyogják: édes hazám, fogadj szivedbe*” – *Atlantisz*; „*Egy-egy költő / belekiált a csendbe, / belekiált, hogy / Világosságot!*”; „*Levegőt! mert / sziszegő kígyó, torkát szoritja / a hiány*” – *Világosságot!*)...

A parafrázis valamely teljes mű újraalkotása, nem csupán egy-egy sorának, jellegzetes fordulatainak földézése. Erre is bőven szolgáltat példát *Pintér Lajos* költészete. Maga a szerző is parafrázisként jelöli meg a *Bevezetés egy Vigh Tamás-kiállításához* című költeményének műfaját, amikor alcímként használja a szót. Ha parafrázis is, nem egyetlen korábbi műnek az újraköltésével az. *Illyés Gyula* több írásából is táplálkozik a költő. A forma, egyik szavával a cím és a költemény indítása, jó néhány motívuma ugyan egyetlen alkotásra, a *Bevezetés egy Kodály-hangversenyhez* című versre vall, de ezenkívül a *Bartók* jellegzetes sorai és fordulatai mellett feltűnik benne a *Haza a magasban* is. Ugyanakkor ihletet kapott a költő a szöveg tanúsága szerint *Nagy Lászlótól*, az ő költeményének címével (*Hószakadás a szívre*) majdnem azonos *Sára Sándor*-filmből (*Hószakadás*), *Egry József* balatoni képeitől, *Katona József Bánk bánjából*, az *Ómagyar Mária-siralomból*, valamint az *Ómagyar Mária-siralom* és a *Kádár Kata* ballada jellegzetes sorait egymásba játszó *Utassy Józseftől* („*világ világa./ Virág virága./ Szerelem kápolnavirága.*”)

Parafrazisszerű a kötet élén olvasható mű, *Az apátság alapítólevele*, a kádári dikta-túra idején botrányt kavaráó Nagy Gáspár-verset újra feldolgozó *Öröknyár: elmúltunk ötvenévesek* és a kötet végére helyezett *Világosságot!*, mely Petőfi Sándort parafrazálja.

Mondhatjuk erre az idézésre építkezési módra, hogy a posztmodern kelléktá-rából való. Pintér Lajos verseinek bizonyos posztmodern vonásaira már Vasy Géza is felhívta a figyelmet az *Ezredfordulói ének* című írásában, mely először 2000-ben az *Árgusban* jelent meg. (Vö.: Vasy Géza: *Tíz kortárs költő*, Felsőmagyarország és Szépirás Kiadó, 2007). Emlékezünk azonban arra is, hogy a vendégszöveges meg-oldásokat és az allúziós szó- és képfűzést, valamint a parafrazist is, évszázadokkal korábban, sőt már Krisztus előtt használták. A tiszteletadás eszköze volt *Vergiliusnál*, *Horatiusnál*, majd a mi *Zrínyi Miklósunknál*. Élt vele *Arany János*. Elmúlt századunk első felében is előfordult mind a magyar, mind a világirodalomban (*T. S. Eliottal*, *Babits Mihállyal*), később az avantgárdból is táplálkozó *Szilágyi Domokos* alkalmazza kedvvel nagy ívű kompozícióiban a század második felében.

S ha már a posztmodernre emlegettük, nem hagyhatjuk szó nélkül Pintér Lajos köl-tészetének azon sajátosságát, amely szintén gyakori jellegzetesség a posztmodern ára-mába tartozó alkotóknál: a játékosságot, különösen a szójátékok kedvelését: „*Kodály tanár úr / – a hű zenész – / hazánkra visszanéz, / hogy templom vagy / hodály az ország?*” (Bevezetés egy Vigh Tamás-kiállításhoz)

Pintér Lajos műveiben azonban a posztmodernre emlékeztető stílusjegyek a poszt-modern költőétől merőben eltérő tartalommal és alkotói magatartással párosulnak. Pintér ugyanis nem tagadja a líra közeleti érdeklődésének létjogosultságát. Éppen ellenkezőleg: az irodalom közös dolgainkban való illetékességén alapul egész eddigi pályája. És nem hirdeti az értékek relativizálódását, viszont pöröl az elveszett értékek visszaszerzéséért. Ezt támasztja alá a fentiekben bemutatott hivatkozási rendszere is, mellyel szellemi életünk egész panteonját élénk állítja. Ahogyan szójátékainak jó része is olyan játék, amely – *Szilágyi Domokos* szavaival – „*titokban/holt-súlyossá komo-lyódik*”. Nem pusztá formai bravúr, hanem legtöbbször az ironia, a groteszk, a keserű bírálat lehetőségét találja meg benne. Vagy a derű, a diákos élcelődés módszerét.

Mert nem csak az elégikus hangoltság jellemzi ezt a költészetet, e kötetben is meg-mutatkozik a költő jókedvre, öröme való készsége. Tanúi lehetünk annak, mint szerez önmagának és olvasóinak kellemes perceket egy-egy nyelvi leleménnyel (*rempeholló*), a szavak, motívumok mágikus ismétlődésével, egymásra pörgetésével (*Játék*). A jó kedély biztonságát adják azok a művek, amelyek – mint a mikszáthi próza – egy-egy adomára, anekdotára szerveződnek. Különös, hogy ez az adomázó, anekdotázó, elsősorban prózastílus előfordul a lírai költő könyvében is (*versmeccs*, *rempeholló*, *Illyés/ Szabó Lőrinc-medalion*, *Bálint Sándor-medalion*, *Medalion – Heleszta Sándor emlékére*, *Hogy éltek itt?*). Olyan darabjaiban, amelyek már-már nem is versek, ha csak nem – az élő-beszéd természetességével megszólaló – prózaversek, vagy amelyek közelebb állnak a szabad vers ritmikájához, mint a kötött formában írottakhoz. Ezeknek a műveknek a téma kifejtettségében áll az erényük. Míg rövid – olykor egy-kétsoros – verseinek éppen a tömörsége, sűrítettsége figyelemre méltó. Mindezek mellett föltűnhet a koráb-bi Pintér-köteteket ismerő olvasónak egy másik formai újdonság is: megszaporodtak e költészetben a feltűnően rövid sorokra tördelt versek. Többnyire az ütemhangsúlyos ritmusban írottak között. Olyanok, mint a ráolvasás. Máskor meg: mint amikor az írott szövegben megszólaló minden szavának különös hangsúlyt kíván kölcsönözni – s nemcsak a szokásos nyomatékkal, hanem az írásképi megjelenítéssel is.

Pintér Lajos nem emlegeti ugyan ebben a könyvében *Tamási Áront*, mégis azt kell megállapítani, hogy a legismertebb *Tamási Áron-i* tanításnak a legteljesebb mértékben megfelel a költőnk képviselte alkotói gondolkodásmód. Úgy, ahogyan művei tárgyakként jeleníti meg kötődéseit. Amiképpen szellemi partnerei, barátságai, olvasmányai, a magyar irodalomból választott példaképek által teszi otthonossá magát a világban, valamint a tájakhoz, a gyermekkor vidékéhez, a lakóhelyhez fűződő bensőséges viszonya révén. Hangsúlyos helye van verseiben a közeli térségekre vonatkozó „itt” határozószónak. Az otthonosságnál is szorosabb kötelék, ami az itthon jelentéséből adódik:

*„De itthon,
de itthon,
de itthon,
itt a legjobb,
itt kerek az árok,
itt nagy a rét,
itthon a drága barátok!”*

(Csongrádi Zweigelt)